

JOURNALISM EDUCATION

<https://doi.org/10.17721/2522-1272.2023.83.7>

UDC 070:654.19:342.8

TV and Radio Education in War Times: Bachelor Stories of the Department of TV and Radio Broadcasting

Oles Goian

<https://orcid.org/0000-0002-4264-2613>

D.Sci (Philol. Sciences)

*Professor, Educational and Scientific Institute of Journalism, Taras Shevchenko National
University of Kyiv*

36/1 Illienka St., Kyiv, 04119, Ukraine

Corresponding author's e-mail address: oles.goian@knu.ua

Illia Khomenko

<https://orcid.org/0000-0001-8591-4431>

D.Sci (Social Communications)

*Associated Professor, Educational and Scientific Institute of Journalism, Taras Shevchenko
National University of Kyiv,*

36/1 Illienka St., Kyiv, 04119, Ukraine

Corresponding author's e-mail address: khomenko_radio@knu.ua

ABSTRACT

The article deals with the bachelor theses of the Department of Television and Radio Broadcasting in Educational and Scientific Institute of Journalism of Taras Shevchenko National University of Ukraine, which were prepared and defended at the department during the first year of the Russian-Ukrainian war. The objective of the article is to accumulate and to analyze the unique experience of the students' works in the extreme conditions, as well as to optimize the training of bachelors based on the obtained data. It is significant that all the works created after the start of the full-scale war, directly or indirectly reproduce the life stories of their authors, become the history of the department itself, which continued the educational process during the period of pandemics and quarantines, evacuations and air raids.

The following tasks are carried out in the article, and the following conclusions are offered accordingly: firstly, three bachelor's theses (stories) are considered, which are indicative of their authors' ability not only to "think audiovisually", but also to propose the certain structural and software technologies that can be used by the next generations of bachelor's students - TV and radio journalists during preparation of this type of practical theses; secondly, the experience gained in creation of educational content by the Department of Television and Radio Broadcasting in the extreme conditions proved that the television and radio education in Ukraine received a new functional potential during 2020-2022 in almost all Ukrainian schools of journalism due to remote and asynchronous forms of education, is capable to overcome the most difficult challenges and barriers. Using the methods of induction (from partial to general) and deduction (from general to specific), observation and experiment, the authors generalize the statement that during 2020-2022 despite the implementation of all educational and scientific plans, 126 bachelor's theses were defended at the Department of Television and Radio Broadcasting, 37 of them were defended in 2022 and most of them were the audiovisual stories about "persistence, indomitability and faith in victory".

KEYWORDS: television and radio journalism; storytelling; education; bachelor thesis; war.

УДК 070:654.19:342.8

Телерадіоосвіта в умовах війни: бакалаврські історії кафедри телебачення і радіомовлення

Гоян Олесь Яремович, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Навчально-науковий інститут журналістики, доктор філологічних наук, професор, <https://orcid.org/0000-0002-4264-2613>

Хоменко Ілля Андрійович, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Навчально-науковий інститут журналістики, доктор наук із соціальних комунікацій, доцент, <https://orcid.org/0000-0001-8591-4431>

Резюме

У статті йдеться про бакалаврські роботи кафедри телебачення і радіомовлення НН Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, які були підготовлені і захищені на кафедрі протягом першого року російсько-української війни. Мета статті полягає в акумулюванні та аналізі унікального досвіду роботи студентів в екстремальних умовах, а також в оптимізації підготовки бакалаврів на підставі здобутих даних. Суттєво, що всі праці, створені після початку повномасштабної війни, прямо чи опосередковано відтворюють життєві історії їхніх авторів, стають історією самої кафедри, яка продовжувала освітній процес у час пандемії й карантину, евакуацій та повітряних тривог. У статті реалізуються такі завдання, й відповідно пропонуються такі висновки: по-перше, розглядаються три бакалаврські роботи (історії), які є показовими щодо уміння їхніх авторів не лише «аудіовізуально мислити», а й запропонувати певні структурно-програмні технології, які можуть використовувати наступні покоління бакалаврів-телерадіожурналістів під час підготовки такого типу практичних дипломних робіт; по-друге, набутий досвід створення

кафедрою телебачення і радіомовлення навчального контенту в екстремальних умовах засвідчив, що телерадіоосвіта в Україні протягом 2020-2022 років майже у всіх українських школах журналістики отримала завдяки дистанційним та асинхронним формам навчання новий функціональний потенціал, здатний долати найскладніші виклики та бар'єри. За допомогою методів індукції (від часткового до загального) та дедукції (від загального до конкретного), спостереження та експерименту автори узагальнюють твердження, що протягом 2020-2022 років на кафедрі телебачення і радіомовлення, попри реалізацію усіх освітньо-наукових планів, було захищено 126 бакалаврських робіт, 37 з них у 2022 році, більшість з яких – це аудіовізуальні історії про «стійкість, незламність і віру в перемогу».

Ключові слова: телерадіожурналістика; сторітелінг; освіта; бакалаврська робота; війна.

1. Вступ

Уперше в історії повномасштабна війна у центрі Європи хронологічно і територіально збіглася з коронавірусною пандемією, яка здійснила суттєвий девіантний вплив на навчальний процес. Але, як не парадоксально, зіграла позитивну роль у формуванні освітніх технологій, необхідних для організації порівняно безпечного функціонування вищої школи «під вогнем». Образно кажучи, перша світова біологічна війна – війна з летальною інфекцією – підготувала українців як до бойового, так і до громадянського протистояння летальним небезпекам різної природи. Унікальність українського досвіду полягає також у формуванні навичок протидії терористичним методам ведення війни, які застосовує країна-агресор. Стратегічна логіка Першої і Другої світової не корелюється з сучасними бойовими діями, коли удари по мегаполісах завдаються з території інших країн гіперзвуковими ракетами і дронами-камікадзе, цілями атак стають об'єкти цивільної інфраструктури, а населені пункти, які опинилися у прифронтовій зоні, знищуються неконвенційною зброєю (зокрема, важкими вогнетнотними системами залпового вогню і касетними боеприпасами). Досвід функціонування вищої школи, зумовлений таким станом речей, може знадобитися не тільки на війні, але і для подолання екстремальних викликів, зумовлених катаклізмами природного або техногенного характеру. Він дає підстави сподіватися, що постапокаліптичні сценарії, змальовані масовою культурою, в яких рештки людства «ледь жевріють на смітниках», не втіляться у реальність. У європейській цивілізації насправді – потужна резистентність щодо викликів і катастроф. Сучасна культура має шанси зберегти і збагатити свій потенціал навіть в умовах летальної небезпеки – все це сьогодні є актуальним для освітньо-наукового дискурсу.

Кафедра телебачення і радіомовлення НН Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, яка здійснює комплексну підготовку журналістів для ефірних, супутникових, кабельних телерадіокомпаній, онлайн-телерадіопроектів, а також для конвергентних аудіовідеоформ, в епіцентрі такого дискурсу, бо *матеріалом статті* є бакалаврські роботи, які були підготовлені і захищені на кафедрі телебачення і радіомовлення у перший рік російсько-української війни. Відповідно, *мета статті полягає в акумулюванні та аналізі унікального досвіду роботи студентів в екстремальних умовах*, а також в оптимізації підготовки бакалаврів на підставі здобутих даних. Суттєво, що всі праці, створені після початку повномасштабної війни, прямо чи опосередковано стали життєвою історією самих бакалаврів, так й певним чином історією самої кафедри, що продовжувала освітній процес у час пандемій і карантинів, евакуацій та повітряних тривог. Тому у назві статті бакалаврські «роботи» подаються як бакалаврські «історії», що пов'язано зі сторітелінгом, творчою розповіддю, яка дозволяє авторові максимально зацікавити ауди-

торію за допомогою функціональних особливостей такої форми викладу змісту, а саме – наявністю сюжету (драматургії), героя, теми та ідеї. Автори статті реалізують **завдання**: по-перше, розглянути кілька бакалаврських історій, які є показовими щодо уміння не лише аудіовізуально «побачити» й відтворити творчі розповіді, а й запропонувати певні технології, які можуть використовувати наступні покоління бакалаврів кафедри телебачення і радіомовлення під час підготовки такого типу практичних дипломних робіт. По-друге, засвідчити: телерадіоосвіта в Україні в екстремальних умовах майже у всіх українських школах журналістики отримала завдяки дистанційним та асинхронним формам навчання новий функціональний потенціал, до яких варто віднести передусім безперервність здобуття студентами теоретичних знань і практичних навичок, принциповими особливостями якої були безпека, гнучка комунікація та можливість використовувати навчальні ресурси.

2. Теоретичне підґрунтя

Авторські висновки спираються насамперед на досвід таких науковців, як Б.Беттельгейм (Bettelheim, 1979), В.Франкл (Франкл, 2020), Д.Бонгеффер (Бонгеффер, 2018), К.Поппер (Поппер, 1994), які, опинившись в екстремальних умовах, не стали пасивними заручниками подій, а спостерігачами-аналітиками, які фіксували те, що відбувалося. Найцінніший досвід не завжди але досить часто здобувають в екстремальних умовах. Небезпека загартовує моральні принципи і спонукає до нестандартних рішень. При тому, як не парадоксально, ідеї, породжені кризою, можуть бути несумісними між собою, контраверсійними, навіть антагоністичними. Роль і місце кожної у суспільній свідомості визначається згодом, у спокійному і мирному майбутньому. Ідеальна держава Платона (Платон, 2000) стала відповіддю на засудження і страту Сократа. Ранньосередньовічний італійський філософ Боецій змістив кут зору в пошуках вищих пріоритетів з державницького ідеалу на вічні цінності, створивши у камері смертників свою «Розраду від філософії» (Боецій, 2002). Так само в ув'язненні писав «Спротив і покору» страчений нацистами Дітріх Бонгеффер, протиставивши сумління одному з найкривавіших державотворчих проєктів, що залишився в історії як Третій рейх. А дослідив генетичний зв'язок між Платоновим ідеалом і тоталітарними політичними експериментами ХХ століття Карл Поппер, «Відкрите суспільство...» якого писалося в евакуації, а редагувалося у Лондоні під вибухи перших балістичних ракет V-2 (*Фау-2*). Принциповою відмінністю запропонованої розвідки від праць цих учених є те, що їхній екстремальний досвід був оформлений текстуально тільки через певний проміжок часу. Це вплинуло на об'єктивність сприйняття подій і в деяких випадках спричинило зсув хронології в описуваних подіях.

Сучасні мультимедійні інструменти дають можливість фіксувати події в об'єктивній формі під час того, як вони відбуваються. Автори статті протягом останніх років провадять дослідження (Goian, 2021), які стосуються наукового осмислення всього комплексу проблем, пов'язаних з професійною підготовкою телерадіожурналістів під час ковід-кризи та воєнного стану в Україні. Екстремальні ситуації, які супроводжували українських науковців протягом 2022 року (ракетні обстріли Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, Національного університету «Чернігівська політехніка», Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Сумського державного університету, університетів Миколаєва та Херсона), безперечно позначилися на навчальному процесі, бо були залучені нові алгоритми техніки викладання та форм контролю, які адаптовували студентів і викладачів до конкретних обставин і умов.

Науковці кафедри телебачення і радіомовлення мають ряд помітних публікацій, які стосуються організації освітнього процесу в екстремальних умовах, дистанційного та асинхронного навчання бакалаврів-телерадіожурналістів протягом 2020-2022 років: про

вибір бакалаврами місця роботи на телерадіокомпаніях пише Л.Федорчук (Федорчук, 2022), про особливості викладання дисципліни «Радіовиробництво» – М.Нагорняк (Нагорняк, 2022), про масовокомунікаційні зв'язки в умовах транзитного українського суспільства В.Набруско (Набруско, 2017), про іномовлення України в умовах інформаційної війни – О.Джолос (Джолос, 2022), про антикризові інструменти викладання під час війни – І.Черемних (Черемних, 2022), про інформаційний складник «гібридної війни», який застосовує РФ проти України, в тому числі й в освіті – Г.Сашук (Сашук, 2022), про дієву журналістику – О.Гресько (Гресько, 2021), про українську телерадіоаналітику – Ю.Єлісовенко (Yelisovenko, 2022), про мистецьку тележурналістику – М.Андрющенко (Андрющенко, 2021), про студентське телерадіомовлення – Г.Ренська (Ренська, 2018). Ці та інші публікації науковців кафедри телебачення і радіомовлення загалом становлять певний консалтинг, поради й навіть інструкції, які узагальнюють індивідуальний досвід нестандартних прийомів журналістської медіапедагогіки в екстремальних умовах, ілюструють – як можна виклики перетворювати на переваги, успішно долати перешкоди, вдосконалювати результати, оптимізувати підготовку співробітників медіагалузі, мінімізувати сукупні ризики в питаннях безпеки та взаємопідтримки.

Нині майже кожна наукова конференція чи наукове видання звертаються до питань викладання в екстремальних умовах («Актуальні проблеми медіапростору», 2023), тому автори цієї статті зосередилися саме на професійній підготовці телерадіожурналістів кафедрою телебачення і радіомовлення НН Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, бо співробітникам кафедри вдалося завдяки задіюванню всіх можливих резервних каналів комунікації зі студентами реалізувати освітньо-навчальні плани й зокрема завершити навчання бакалаврів відкритим показом бакалаврських робіт на телеграмканалі кафедри телебачення і радіомовлення та на «Студент-TV» – телеканалі КНУ імені Тараса Шевченка.

3. Методи дослідження

За допомогою методів індукції (від часткового до загального) та дедукції (від загального до конкретного) автори узагальнюють певні свої твердження, які загалом базуються на тому, що протягом 2020-2022 років на кафедрі телебачення і радіомовлення, попри реалізацію всіх освітньо-наукових планів, було захищено 126 бакалаврських робіт, 37 з них у 2022 р., більшість з яких – це аудіовізуальні історії про «стійкість, незламність і віру в перемогу» (рис. 1). Автори всіх цих бакалаврських робіт представлені на сайті кафедри телебачення і радіомовлення у рубриці «Випускники кафедри».

Дані, здобуті бібліографічним та моніторинговим методом, перевірялися методами обсерваційними, насамперед включеного спостереження. Широко застосовувався польовий (натурний) експеримент, метод праксису, дослідження дією (Torbert, 2001). Необхідність одночасної наукової верифікації певних прийомів і методів освіти та застосування їх у реальному навчальному процесі були зумовлені екстремальними ситуаціями в Україні протягом 2020-2022 років. Разом із тим, здобутий досвід сприяє перегляду значення обсерваційних досліджень для науки. Ситуаційна динаміка іноді просто не дозволяла застосувати статистичні та кількісні методи, тому відкинути метод спостереження означало вивести досліджувані феномени за межі парадигми вивчення.

У цьому розділі – про наших випускників, які були і є з кафедрою протягом років та десятиліть. Ми відновили багато університетських та кафедральних документів, звернулися також до наших випускників, щоб позначити кожен рік кафедри нашими добрими спільними сподадами. Починаючи з 2017 року фіксуємо кожного із наших випускників, бо це наша спільна історія, якою ми гордімося і за яку поважаємо кафедру нашого успіху. Будемо раді, якщо цю нашу спільну історію нададі твітнуватимемо разом!

Рисунок 1. Захищені у 2022 р. бакалаврські роботи

Сучасна медіатеорія, захопившись кількісними формальними методами, не завжди придатними для вивчення як феноменології творчості, так і дослідження гіперкомплексних динамічних систем, до яких належать і медіасистеми, на жаль, почала ігнорувати якісні пізнавальні підходи там, де вони можуть бути максимально ефективними. Йдеться не про заперечення методологічного потенціалу природничих і точних наук у гуманітарних галузях, а про неповну відповідність цих методів парадигмі гуманітарних досліджень і згубність втрати власного методологічного потенціалу, напрацьованого гуманітаристикою, – проблему, усвідомлену ще фундаторами теорії систем (Bertalanffy, 1969). До таких методологічних втрат належить і наративний метод – улюблений інструмент пізнання Умберто Еко (Еко, 2011). Ще Гегель у «Феноменології духа» стверджував, що іноді рух думки важливіший для розуміння істини, ніж висновок (Гегель, 2004). Для історика і теоретика медіа усвідомлювати це дуже важливо. І в журналістському польовому дослідженні, і в пізнавальній діяльності теоретика та історика медіа, який вивчає роботу журналіста з академічних позицій, ситуаційний контекст впливає на результат так само, як у квантовій механіці прилад впливає на експеримент (Heisenberg, 1958 & Bohr, 1963). Але, якщо фізик не може опитати елементарну частку, яка пройшла крізь камеру Вільсона, то, згідно з загальнонауковим принципом доповненості Бора (Bohr, 1963), медіадослідник може і повинен скористатися всіма доступними методами відтворення ситуаційного контексту, включаючи метод наративний. Припустимо, а в екстремальних умовах це цілком імовірно, що обставини, контекст, увесь комплекс фактів і явищ, які утворюють дискурс дослідження, одночасно вплинули і на науковця, і на журналіста, чий доробок став предметом аналізу. Інтерференція суб'єктивностей, неминуча у такому випадку, взаємовплив інтерпретацій події може суттєво викривити реальність (так само, як вибух може вивести з ладу репортерський мікрофон, а дим пожежі затьмарити об'єктив). Більше того, навіть

виражені в об'єктивній формі і зафіксовані на матеріальних носіях, а отже, відчужені від фільтрів людської суб'єктивності, можуть набувати вагомий смисловий та емоційно-експресивний нюанс під впливом ситуаційного контексту. Радіотрансляція симфонії з заблокованого нескореного міста звучить не так, як концертне виконання симфонічної музики у дні миру, а сценарій мультфільму про війну, переданий з оточеного нарізвруйованого ворогом міста в інше місто, яке також зазнає ракетних бомбардувань, може суттєво відрізнятися від творів, написаних тими самими авторами до війни. Застосувавши наративний метод, тобто, послідовну розповідь про обставини, які впливали на творчий та науковий пошук, ми можемо відтворити алгоритми дій у контексті подій. Інакше кажучи, відтворити наратив означає у певних випадках уточнити і зберегти істину. Прикладом такого наративу є опис обставин створення мультфільму «Кіт», який ми наводимо далі в результатах і обговореннях.

4. Результати і обговорення

Майже кожна бакалаврська робота 2022 року, яка захищалася на кафедрі телебачення і радіомовлення НН Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, розпочиналася авторським одкровенням, яке містило число «24». 24 лютого закарбовано в студентських дипломах як вихідний числовий код, що змінив реальність, у тому числі й сприйнятті бакалаврських під час війни – студентами, керівниками творчих майстерень, рецензентами, членами екзаменаційних комісій, зрештою всіма, хто про ці роботи чув і ці роботи бачив. Цілком очікувано, оскільки ця дата стала прологом до дистанційних занять в умовах евакуації та повітряних тривог, до пошуків можливостей та мотивацій, які дозволили з 6 по 22 червня 2022 року провести відкритий перегляд бакалаврських робіт на Студент-TV, а також на телеграм-каналі кафедри телебачення і радіомовлення. Більшість з 17-ти бакалаврських робіт які були відібрані для відкритого перегляду, це історії «про війну», історії не придумані, а реальні як сама війна (рис. 2 і 3).

Зупинимося лише на трьох бакалаврських історіях, які є показовими щодо уміння їхніх авторів не лише аудіовізуально мислити, а й запропонувати певні структурно-програмні технології, які можуть використовувати наступні покоління бакалаврів-телерадіожурналістів під час підготовки такого типу практичних дипломних робіт.

«Народження пісні. Війна» – це телефільм Марти Рак, в основі якого історія створення пісні, ідея якої виникла у перші години широкомасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого. Сюжет вибудовується за допомогою певного переліку днів, протягом яких авторка складає рядок до рядка майбутньої пісні «Зруйнували», що протягом усієї творчої історії стане відеокліпом і демонструватиметься у фінальних кадрах фільму. Цей перелік днів також є знаковими, бо підкреслює рух, динаміку, творчий пошук, зрештою стає певним символом того зла, який заподіяли Україні: 24 лютого 2022 року (день 1) – Київ; 3 квітня 2022 року (день 39) – Буча, Ірпінь; 14 квітня 2022 року (день 50) Острів Зміїний; 15 квітня 2022 року (день 51) – Новояворівськ; 5 травня 2022 року (день 72) – Львів; 21 травня (день 88) – знову Новояворівськ... Авторка вибудовує таким чином сюжетну канву, як аргументи та ілюстрацію до слів пісні, і розповідає про те як, коли і де «народжувалися» слова, рядки, строфи, мелодика й пісенний мотив.

Сюжетність передбачає традиційні експозицію, зав'язку, розвиток дій, кульмінацію та розв'язку. Експозиція розпочинається з інсценізації першого дня війни та слів: «Війна. Це слово для нас з вами завжди було чимось забутим, далеким і чужим. Ми шанували пам'ять наших предків, які померли за вільну Україну, але ніхто й подумати не міг, що в одну ніч війна прийде в дім до кожного з нас і наше щасливе життя буде поставлено на паузу». Інструментальна композиція Ганса Ціммера «Time» до фільму «Insertion» також досить органічно «вписується» в концепцію роботи Марти, і поєднує перелік днів у певному часовому просторі і просторі, обмеженому хронометражем бакалаврської роботи.

Авторка продовжує: «Перед очима пробігло усе життя. А далі сльози, істерика, і народження перших рядків: «одна ніч може змінити все, забрати найдорожче, поселити біль у серці» – все ніби інтро (вступ) до пісні.

Зав'язка у програмі – це авторські слова у перший день війни в автомобілі по дорозі з Києва до Новояворівська, де мешкає родина Марти. Саме ці сотні кілометрів – це рух, динаміка, темпоритм, який авторка задає з перших хвилин програми, і який згодом відтворюється в акордах її пісні «Зруйнували». А її рух в автомобілі починався з повітряної тривоги, яку описує так: «Вперше у своєму житті сирену я почула ще у Києві біля метро Житомирська. Це була перша тривога в Україні. Тоді я уявити не могла, що цей звук лунатиме для нас замість будильника. Стане для нас «ріднішим», ніж голос мами». Деталь, образ – це необхідні складові вдалої творчої розповіді, які авторка як емоційні піки «розташовує» протягом усіх 25 хвилин програми: «перша сирена в Україні», «молитва за Україну на фоні храму в Новояворівську», «ракета на метро «Лук'янівська» як руйнування щасливого студентського життя» – все це перші куплети до пісні і перехід до розвитку дій.

Розвиток дій – це процес створення пісні в студії, в монтажній, зйомки, зведення – і все це через авторські одкровення: «Ми були щасливими до війни. Але не дуже цінували це», «Вирішила сісти за фортепіано. Музика завжди мене рятує. Тільки доторкнулась до клавіш, як мелодія разом зі сльозами полилась з мене...», «Війна навчила не відкладати на завтра те, що можна зробити сьогодні. Бо завтра, як би це страшно не звучало, може не настати». І все це на фоні кадрів руйнувань в Бучі, Ірпені, Києві, Новояворівську, Львові і монтажних треків, де вгадуються увесь біль і жах, лють та ненависть.

Кульмінація – це сама пісня «Зруйнували», відеокліп, професійна робота української співачки MAEVE (Мейв) – Марти Рак, яка брала участь в проектах «Голос країни-8» та «Дитяче Євробачення 2014». На офіційній YouTube-сторінці на час написання статті понад 12 тисяч переглядів і вдячних постів від користувачів: «Марта, я плачу, це хіт», «Молодець, зворушливо і душевно», «Мурахи і сльози. Це неймовірно». Розв'язка у цій бакалаврській історії – фінальні слова Марти після прем'єри пісні у програмі, які звучать нині після усіх її виступів у соцмережах, на презентаціях, онлайн-концертах: «Ми перемогли тоді, коли вся Україна об'єдналася у велику родину! Перемогли й тоді, коли їм не вдалося взяти Київ «за два дні», коли українці з великими руками йшли на ворожі танки... Нехай пам'ять про цю страшну війну проти українського народу зберігається, і ця пісня буде ще одним нагадуванням якими сильними ми з вами є!» Саме такі чи подібні слова варто очікувати і від тих поколінь, які слухатимуть й дивитимуться «Зруйнували» через десятки років, бо як зазначає авторка «будемо горді за них і за себе». Хоча в епілозі програми звучать слова Марти: «Ми ще не знаємо, коли буде наша перемога. Тому нам залишається кожен день жити як останній, творити, любити і виганяти ворога з нашої землі», все-таки авторка на фінал програми пропонує певну символіку чисел, завершуючи свою історію 88-м днем, двома вісімками, як символами нескінченості боротьби, відродження українства, стабільності, стійкості та постійного руху уперед.

	БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА – 2022	АВТОР	ТВОРЧА МАЙСТЕРНЯ
6 червня	Кіт був справжнім, пухнастим і мужнім. У нього був свій погляд на війну. Історію kota переказали телефоном із блокованого, розбомбленого, знеструмленого Чернігова - витративши на це залишки енергії в акумуляторі. Згодом ця історія була перетворена на анімацію під назвою « КІТ. У ДЗЕРКАЛІ МЕДІА »	Данило МАЙТАЛО	доц. Іллі ХОМЕНКА
7 червня	Про непростий шлях втечі від війни, реалії життя українських біженців та волонтерів, які нині мають вчитись наново будувати своє завтра в гостинній, та все ж чужій країні, і про таке омріяне повернення додому у програмі « БІЖЕНЦІ ПОНЕВОЛІ »	Марія БІЛОСТОЦЬКА	Асист. Ганни РЕНСЬКОЇ
8 червня	Про те, що неформальне мистецтво є не менш важливим, ніж традиційне, оскільки є рушійною силою у формуванні національної свідомості, про зміни в житті та творчості українських андеграундних музикантів під час війни, про те як війна вплинула на талановиту молодь - у теленарисі « НОВА ХВИЛЯ »	Анастасія ПУХА	доц. Олега ДЖОЛОСА
9 червня	Міграційний процес впливає на культурну свідомість українців. Кожного року статистика міграції динамічно змінюється і поки що не на нашу користь. Які ж причини призвели до масового руху за кордон та як це впливає на державу? Про все це у програмі « МІГРАЦІЙНІ НАСТРОЇ УКРАЇНЦІВ »	Анастасія МОРГУНСЬКА	доц. Інни ЧЕРЕМНИХ
10 червня	Жоден бренд не може бути успішним без соціальних мереж. То ж як сучасному SMMнику розвинути бізнес? Які важливі інструменти слід використовувати для створення контент-стратегії та як виділитися серед конкурентів? Відповіді – в огляді « ПРО БРЕНД »	Юлія ПАРЩЕНКО	доц. Інни ЧЕРЕМНИХ
11 червня	Проект українських художників у Берліні розповідає усьому світові про війну в Україні, про геноцид українського народу, про ворога, про об'єднання українських митців у Німеччині, аби за допомогою мистецтва збирати гроші та наближати перемогу України – все це у програмі « ЦИТ ВІД КУЛЬ ВОРОГА »	Марія АЛЕТДІНОВА	доц. Інни ЧЕРЕМНИХ
12 червня	«Розвивайте стартап-екосистему своєї країни. Надсилайте журналістам тільки якісні пітч-деки. Читайте профільні медіа. Розвивайте особистий бренд та додавайте у друзі відомих журналістів». Ці та інші поради у програмі « ПРОСУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ СТАРТАПІВ ЗАВДЯКИ МІЖНАРОДНИМ МЕДІА »	Аліна БОНДАРЕНКО	доц. Інни ЧЕРЕМНИХ
13 червня	Замість мінімальної пенсії – десятки нагород, замість важкого діагнозу – світове визнання, замість «людина з інвалідністю» – титул чемпіонки. Боротьба за мрію і власноруч написане майбутнє! Все це у програмі « Я ВИБРАЛА ДОЛЮ СОБІ САМА »	Вікторія БЕЗВЕНЮК	доц. Майї НАГОРНЯК
14 червня	Герой відеофільму « МРІЯ НЕ МАЄ ВІКУ » нагадує нам, що втілювати дитячі мрії, хай якими ефемерними ми їх вважаємо, ніколи не пізно. Ця тема не в контексті війни, але вона й не поза нею, бо життя триває навіть у такі складні часи. Тож наше завдання – з гідністю провести ті роки, тижні та дні, що ми маємо»	Олександра ГАНАПОЛЬСЬКА	доц. Майї НАГОРНЯК
15 червня	Сила впливу медіа на людську свідомість є неймовірно і величезною, журналісти назвали у світі «четвертою владою», головна мета якої – відображення істини». Анімаційний лікбез для дітей і дорослих. Короткий метр, який може замінити довшу лекцію – мультфільм « ВІДОБРАЖЕННЯ ІСТИНИ »	Дарина ВЕРНИГОРА	доц. Марії АНДРЮЩЕНКО
16 червня	Екозлочини Росії в Україні тривають ще з часів чорнобильської катастрофи, а то й раніше. «Видимими» для світу вони стали з 24 лютого, коли постійні ворожі обстріли та бомбардування руйнують українську землю. Про екозлочини окупантів та їхні наслідки для світу в телеогляді « ЕКОРУІНАЦІЯ »	Валерія ПАСТУШЕНКО	доц. Людмили ФЕДОРЧУК
17 червня	Мабуть ніде так не пізнаються люди, як на війні! Вміти прийти на допомогу саме тоді, коли це життєво необхідно, подати склянку води, підтримати за руку, порадити добрим словом... Про роботу волонтерів на Вінничині, про їхню допомогу в тилу і для фронту у теленарисі « СВОЇ »	Олена ЛИСКОВА	доц. Людмили ФЕДОРЧУК
18 червня	« ТРИМАЙ МІКРОФОН » - детальний відеоурок про прями ефіри телевізійного кореспондента. Як працювати з оператором, що говорити в камеру, як рухатись, як реагувати на непередбачувані обставини під час прямого ефіру? Поради, досвід, приклади, практика – як бути успішними в кадрі!	Арам АТАНЕСЯН	доц. Людмили ФЕДОРЧУК
19 червня	Ця історія – дослідження свого коріння і розповідь про довгий шлях. Іноді мають пройти роки, щоб повернутися до свого коріння. Так сталося з Любов'ю Дмитренко з Одеси: «Україна – найкрасивіша на усьому білому світі!» Отже, історія шляху до себе у портретному нарисі « ШЛЯХ ДО СЕБЕ »	Валентина ПОЛОВИНКА	доц. Людмили ФЕДОРЧУК
20 червня	«Олена разом із дітьми втекла від побиття чоловіка. Я не можу показати її обличчя, проте можу розповісти її історію. к розірвати «коло мовчання», куди звернутися по допомогу та де, врешті, знайти прихисток жертві домашнього насильства. Про це – у теленарисі « ТАЄМНИЙ БІЛЬ »	Катерина МОРОЗОВА	доц. Людмили ФЕДОРЧУК
21 червня	Анна Бабичева – студентка, яка усе життя прожила у Маріуполі. 24 лютого її життя, як і багатьох українців, змінилося назавжди. 24 дні вона перебувала у заблокованому російськими загарбниками місті. Їй вдалося евакуюватися за кордон, але її серце залишається в Україні – це справжня історія « ВКРАДЕНОГО ЖИТТЯ »	Ольга ТЕТЕРІНА	доц. Людмили ФЕДОРЧУК
22 червня	«Коли на Житомирській трасі побачила танк, у голові одразу з'явилися рядки пісні. З цих слів почалося народження пісні «Зруйнували», яку я згодом дописувала в бомбосховищі і створювала аранжування під звуки сирени». Ці слова також стали заспівом до створення телефільму « НАРОДЖЕННЯ ПІСНІ. ВІЙНА »	Марта РАК	доц. Людмили ФЕДОРЧУК

Рисунок 2. Бакалаврські роботи які були відібрані для відкритого перегляду

Зважаючи на усталені канони сторітелінгу Марта Рак як авторка програми є також і героїнею власної історії, постійно працює в кадрі, пропонує інсценізації певних життєвих епізодів, розкадровує процес створення пісні, зрештою сама її виконує, і ніби зі сцени

постійно звертається до аудиторії як акторка, співачка, сценаристка, режисерка, журналістка, продюсерка власної життєвої історії – тому тут тема та ідея бакалаврської роботи незаперечні: націю, яка під час війни створює пісні, перемогти не можна!

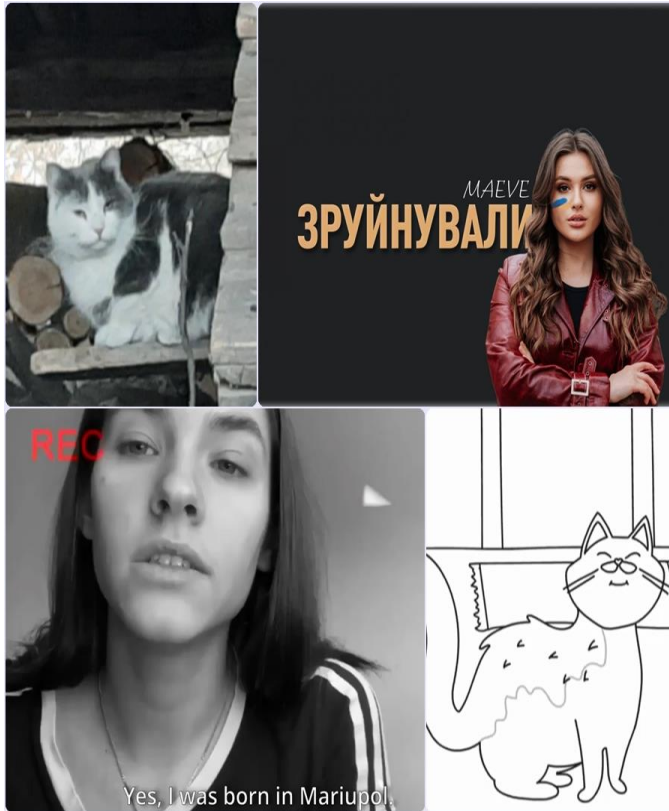

Рисунок 3. Бакалаврські роботи

«Вкрадене життя» – це бакалаврська робота Ольги Тетеріної в жанрі інтерв'ю, яке було записане дистанційно (як правило, за допомогою сервісів для організації конференцій та відеотелефонії) і є одним з найскладніших жанрів щодо телевізійного відтворення історії. Складність полягає в тому, що, по-перше, історія подається через діалоги або монологи інтерв'ююваних, тому цінними завжди є уміння гостя чи героя програми вести розповідь, звертати увагу на деталі, логічно вибудовувати й пов'язувати факти тощо, по-друге, візуалізація історії базується лише на двох веб-камерах (одна в інтерв'юера, інша в інтерв'ююваного), тому під час монтажу програми неможливо провадити розкадровку, бо є лише кілька планів зйомки, на яких незмінні локації, а це цілком природно може впливати на тривалість сприйняття аудиторією історії, й відповідно, вияв інтересу до самого інтерв'ю. Особливістю цієї бакалаврської історії є уміння автора подати аудиторії «дистанційне» інтерв'ю так, щоб була органічність поєднання форми і змісту, вокального і зображального контекстів, а це сприяє активізації уваги, можливості керувати сприйняттям історії, запланувати емоційні піки і структурувати драматургію.

«Вкрадене життя» – це історія, розказана Анною Бабічевою, студенткою, яка народилася і жила у Маріуполі до війни, провела 24 дні у заблокованому місті з 24 лютого по 16 березня – історія вкраденого кремлівським режимом життя. Зав'язка розпочинається з

того, що до війни життя Анни «було насичене, яскраве, повне любові і добра», тому «жодного порятунку» їй та її друзям не було потрібно. Розвиток дії – це перші дні й тижні війни, коли маріупольці «гадали, що все буде як у 2014 році» і не виїжджали з міста, мовляв «побомблять по окраїнах 3-4 дні і війна закінчиться». А далі – «через тиждень після початку війни вже було пекло – багато убитих, поранених... Не було їжі й води, брали сніг, чекали, поки він розтане, набирали дощову воду, їли раз на день. Я могла просто померти від голоду. Страшно, що можна було загинути не від бомбардування, а від того, що від цього всього серце може не витримати і зупинитися». Кульмінація історії – це евакуація до України, коли Анна розповіла як над їхнім автобусом, який долав зелений коридор, з'явився літак окупантів й щохвилини «все могло закінчитися».

Творча екранна розповідь завжди оптимально впливає на аудиторію, коли складається з так званих «мініісторій», які динамічно розміщені у верстці програми і підтримують емоційні піки сприйняття. У «Вкраденому житті» – це, власне, розповідь про евакуаційний автобус, який штовхали люди під прицілом літака, і розповідь Анни про кадірівців, які «ходили по квартирах і збирали фото, щоб можна було по них знайти жінок у підвалах та бомбосховищах», і що вони також знайшли фото Анни, на якому вона «з подругою у спортивному одязі, а ми там такі щасливі...». Це й мініісторії про її розбомблений будинок у центрі міста, про життя без води й електрики, про те, що «тільки я увімкнула камеру в телефоні, як пролетів снаряд» і ці слова Анни ілюструються її власним відео, де все це зафіксовано «в моменті». А розв'язка історії – це фінальні кадри інтерв'ю: «Я переїжджаю кордон до України, і у мене істерика – я розумію, що мого будинку немає, немає друзів, деякі з яких загинули, деякі стали інвалідами, а я вижила дивом. І я дивуюся людям, які виїхали з міста і мовчать, мовляв, а що ми можемо зробити? Треба говорити про те, що ми побачили! Сьогодні не час мовчати!».

Далі про візуальну стилістику (Гоян, 2011) цього «дистанційного» інтерв'ю:

- Перехід з кольору в чорно-біле зображення і повернення знову до кольорового екрану під час розповіді героїні в кадрі, відображає різні емоційні рівні сприйняття: до війни, під час окупації, після евакуації.
- Демонстрація фото й відео, відзнятих героїнею інтерв'ю до і під час окупації, є додатковим фактажем, який також працює на емоційне підсилення сприйняття історії.
- Використання візуальної форми «дистанційного» інтерв'ю, коли відбувається поділ екрана на дві частини, в одній з яких інтерв'юер, в іншій – інтерв'юований. Важливо, що авторка бакалаврської роботи взяла за зображальну основу програми монологи своєї героїні в кадрі на увесь екран, і вмонтовує «поділ екрану» лише тоді, коли звучить запитання, або коли прагне показати власну реакцію на почуте.
- Титрування певних блоків програми, яке складається з трьох компонентів: по-перше, дослівне титрування англійською додає інтерв'ю нову аудиторію, зважаючи на міжнародний резонанс окупації Маріуполя; по-друге, за допомогою титрів-заголовків «Життя до війни», «Життя в окупації», «Плани на майбутнє» відбувається поділ інтерв'ю на смислові блоки; по-третє, фінальні титри, які фіксують історію на певний момент (на травень 2022 року), коли глядач вже буде знати продовження історії, однак на час створення програми ні інтерв'юеру, ні інтерв'юваному це продовження ще не відоме: «На металургійному комбінаті Азовсталь, який досі штурмує армія РФ, перебуває понад тисячу українських військовослужбовців. Близько сотні поранено. Тому необхідна евакуація поранених захисників до контрольованих Україною територій».

«Кіт. У дзеркалі медіа» – робота Данила Майтала як результат успішної співпраці бакалавра та керівника творчої майстерні – вдалий приклад, коли, як ми вже зазначали, за

допомогою наративного методу відтворюються алгоритми дій в контексті подій кількох «паралельних» історій. Тому далі подаємо текст цієї бакалаврської роботи:

Д. Майгало: «Я зустрів війну вдома, прокинувся від звуків вибухів, напередодні ввечері в мене ніби спрацювало передчуття. Я почав збирати свій тривожний рюкзак, поклав туди усі свої документи, речі першої необхідності. Тож зранку я схопив його та поїхав на роботу. То був дуже дивний ранок. Важко передати словами ту атмосферу яка була у місті, але мені здається ви чудово розумієте про що я. В той день усі українці відчули це на собі.

Перші дні проминули ніби уві сні. Мозок відмовлявся до кінця усвідомлювати те що відбувалося. Три дні постійної біготні до укриття, а коли в районі де я мешкаю, зброю почали видавати усім бажаючим боронити свою домівку, тому що ворожі БМП вже прорвалися у місто, я зрозумів, що ховатися більше не буду, і зі своїм другом пішов записуватися до лав територіальної оборони. Але охочих було настільки багато, що зброї на всіх не вистачало, тож після декількох днів стояння у довжелезній черзі до тероборони, ми пішли на блокпост і почали допомагати нашим воїнам робити оборонні укріплення. Так і минули наступні півтора місяці мого життя.

А тим часом біля оселі мого наукового керівника [Іллі Хоменка – авт.] з'явився голодний кіт. У Чернігові! Уявіть собі! Межа зими і такої ж холодної весни. Розбомблене місто. Будинок між районною лікарнею (зруйнована артилерією), Технологічним університетом (розбомблений), стадіоном і бібліотекою (теж зруйновані важкими авіабомбами). На вулиці, де від багатьох осель самі димарі лишилися. Чий він, що з господарями? Невідомо. Кіт не боявся людей. Але життя, коли господарі зникли, а з неба падають фугасно-запалювальні п'ятисоткілограмові гостинці, не приймав. Від їжі і води відмовлявся.

Якраз приблизно у той час в Чернігові зникли вода, енергія і зв'язок. Розбомбили мости. Оточення замкнулося. А в Росії з'явилися дитячі мультики про те, які ми, українці, погані. В Інституті журналістики виникла ідея створити свої мультфільми на тему війни. Мій науковий керівник і його співавтор, кінодраматург [Володимир Фоменко – авт.], вирішили написати сценарій. Подивитися на війну очима kota-безхатченка. Інтернету не було. Продиктували текст завідувачу кафедри телебачення і радіомовлення [Олесю Гояну – авт.]. На це і пішли залишки енергії з мобільного телефону. (І те диво, що вийшло: після кожного обстрілу веж мобільного зв'язку меншало). І ось цей сценарій потрапив до мене. Влаштувайтесь зручніше. До вашої уваги – відеофільм «Кіт».

Д.Майгало: Кіт, прототип героя цього відео, реальний. Ось таким він був. Загинув не одразу. Вижив під ракетними обстрілами і бомбардуваннями. І помер у травні. В Чернігові тоді вже настало відносне затишшя. З'явилися тепло, вода і котячий корм. Йому дала прихисток родина викладача Чернігівського технологічного університету Анатолія Ревка. Ділилася тим, чого ї їм іноді бракувало. Тривалий час намагалася kota врятувати від хвороб блокадної зими та весни. Не судилося. Що ж. Робоче місце Анатолія теж було знищено. Розбомбили технологічний університет. І сам він ледь не загинув від уламків міни.

КІТ

(сценарій мультфільму)

Кіт спить. З першого погляду зрозуміло: сон затишний і щасливий. Він рухається, не прокидаючись. Примружені очі. Ми можемо зазирнути в його внутрішній світ. Сновидіння kota фрагментарні. Охайний котеджний будиночок на околиці міста, годівниці для синичок і горобців. На ганок сідає сорока. Вона принесла у дзьобі дрібну монетку. Кладе її біля ковдри для взуття. Дзьобає щось із котячої миски. Кіт знову рухається увісні.

Будинок зсередини. Котячий кошик. Поруч примостився старий сивий пес. Для нього ще зарано. Чоловіча рука пестить пса і kota. Відчиняє двері. Чоловіка на повний зріст не видно: світ показаний у ракурсі котячого погляду. Кіт вдячно вигинається біля ніг у хатніх капцях і виходить на прогулянку. Летить сніг. Сліди котячих лап на стежинці. Але це тільки сон. Сон-спогад. Кіт раптом здригається уві сні. Звук сухий і короткий, ніби тріск велетнього поліна. Кіт кліпає очима. Інший вибух звіддала з відлунням.

Стоп-кадри. Короткі. На межі сприйняття. Перебивки між ними – реакція kota чимось схожа на людську і не схожа.

Постріл з самохідної гаубиці. Влучання. Вибухова хвиля зриває синиць з годівниці і розкидає в повітрі. Фугасно-запалювальні бомби залишають підвіску реактивного штурмовика. Резервуари нафтохвошища. Дрібні фігурки людей. Вогняний гриб до неба. Крилаті ракети стартують із стратегічного бомбардувальника. Компресорна станція. Труби потужної газотранспортної системи. Оператор рефлекторно затуляє вуха, коли вилітають вікна у диспетчерській. Розлітаються на друзки шкали приладів. Вогняний факел. Реактивна система залпового вогню накриває житловий масив. Влучання у будинок. Кіт прокидається. Не день і не ніч! Обрій на заході залито вогнем пожежі. Полум'я брудне від диму. Горить нафтохвошище. Обрій на сході осяяно смолоскипом газового полум'я. Звідти долинає потужне ревіння. Як від реактивного двигуна. У місті теж пожежі. Кіт наближається до того, що раніше було його оселею. Від будинку не залишилося майже нічого. Місце можна впізнати за залишковими деталями ландшафту.

З іншого боку до оселі повзе пес. Він травмований. Задні лапи не рухаються. Видно, що йому залишилося недовго. Кіт і пес влаштовуються поруч і засинають. Як колись.

Камера залишає їх. Погляд об'єктива безпристрасно і документально фіксує рани, завдані місту. Перебивками проходять чорно-білі стоп-кадри. Світлини з минулого.

Написи іспанською, англійською, українською.
Фотодоказ скоєння злочину. Руїна. Дата:

Герніка. Іспанія. 1937.
Ковентрі. Велика Британія. 1940.
Київ. Україна. 1941.
Маріуполь. Україна. 2022.
Чернігів. Україна. 2022.

Кіт прийшов до решток дому, від оселі, від життя.
Тільки запах незнайомий, купа бруду і сміття.
Кіт чомусь не хоче їсти, хоч не їв від дня війни.
Кіт смугасті, кіт плямисті довоєнні бачить сні.
В них не знає стежку туга, все знайоме, все своє,
Теплий кошик, руки друга. Друже, друже, де ти є?
І летить його навчання крізь опалені поля,
А у відповідь мовчання – тло для вибухів здала.

Кіт прокидається. Пес вже не рухається. Його притрусило снігом. Він тепер такий самий неживий сніговий пагорб, як і те, що залишилося від оселі. Кіт встає. Сніг починає йти щільніше. І не зрозуміло, чи то виживає коту, чи ні. Там, по той бік куртовини, ніби утворилася галявина. На ній можна розгледіти дім, такий, як у першому котячому сновидінні – неушкоджений. І два силуети – людський і собачий.

Пес стрибає. Людина махає рукою. Кіт кидається чимдуж назустріч видінню у білий чистий розмитий простір. Його сліди, уламки дерев і рештки оселі заносить снігом – чорним від чаду, немов згарища!

Чернігів. 28 березня 2022 року

Рисунок 4. Бакалаврська робота Данила Майтала «Кіт у дзеркалі медіа»

Небо над Україною – неспокійне. Щодня – повітряні тривоги і вибухи. А в етері сусідньої країни пояснюють, що «спеоперація идет по плану». І що ми самі у себе стріляємо. Хоча весь світ з таких пояснень глузує. ...Спробуйте розповісти це дитині, що зустріла день народження у бомбосховищі... старенькій, що ховається від російських бомб у тому ж льосі, що ховалася колись від німецьких... Спробуйте це пояснити коту...»

5. Висновки

1. Телерадіоосвіта в Україні протягом 2022-2022 років майже у всіх українських школах журналістики отримала завдяки дистанційним та асинхронним формам навчання новий функціональний потенціал, до яких варто віднести передусім безперервність здобуття студентами теоретичних знань і практичних навичок, принциповими особливостями якої були безпека, гнучка комунікація між учасниками навчального процесу та можливість використання як студентами, так і викладачами освітньо-навчальних ресурсів.

2. Кафедра телебачення і радіомовлення НН Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка протягом ковід-кризи й особливо воєнного часу скоординувала власні можливості відповідно до обставин, основною метою яких було вивести значну частину учасників навчального процесу із зони ризику, обмінятися інформацією про виживання і взаємодію в екстремальних умовах, підготувати резервні канали зв'язку і оперативного інформування для того, щоб навчальний процес гнучко і неформально вписався у нові реалії.

3. Бакалаврські роботи вважаються для випускової кафедри певним щорічним підсумком діяльності, тому 126 захищених бакалаврських робіт протягом 2020-2022 років (а це типова кількість захистів у перерахунку на роки протягом останніх десятиліть) довів можливість ефективного викладання телерадіожурналістики в екстремальних умовах. Протягом 2023 року на кафедрі телебачення і радіомовлення очікується захист понад 40 робіт.

4. Більшість бакалаврських робіт кафедри телебачення і радіомовлення, виконаних під час російсько-української війни у формі творчих розповідей (історій), базувалися на життєвих історіях їхніх авторів та історіях їхніх героїв, які стійко і незламно долали всі виклики воєнного часу. Усі 37 бакалаврських робіт, які готувалися під час повітряних тривог в евакуації, в бомбосховищах, під обстрілами та бомбардуваннями, були вчасно захищені на кафедрі телебачення і радіомовлення й майже всі з них оприлюднені на кафедральних онлайн-ресурсах, оскільки містять нові структурно-програмні технології, які можуть використовувати у своїх телерадіомовних історіях наступні покоління бакалаврів-телерадіожурналістів.

Reference

Institute of Journalism of Taras Shevchenko National University of Kyiv (2023). *Actual problems of the media space, V All-Ukrainian scientific and practical conference*, Kyiv. Retrieved from: <http://journ.univ.kiev.ua/nauka1/06042023-2>. (in Ukrainian).

Andriushchenko, M. (2021). Artistic television journalism: features of display of critical thinking on the screen. In O. Goian (Ed.), *Department of my success: to the 50th anniversary of the Department of TV and Radio Broadcasting: a textbook*. Kyiv: Institute of Journalism (in Ukrainian).

Bertalanffy, L. (1969). *General system theory. foundation, development, applications*. University of Alberta Edmonton, Canada; New York: George Braziller, Inc.

Bettelheim, B. (1979). *Surviving & other essays*. New York: Alfred A. Knopf, 1979. First Edition; First Printing. Hardcover.

Boethius, S. (2002). *Consolation from philosophy*. Kyiv: Osnovy (in Ukrainian).

Bohr, N. (1963). *Atomic physics and human knowledge. Essays 1958-1962*. New York, London, Interscience Publisher a division John Wiley and Son. Retrieved from:

https://www.academia.edu/35194826/_Niels_Bohr_Essays_1958_1962_Atomic_Physics_And_human_knowledge.

Bongeffeffer, D. (2018). *Resistance and obedience. Letters and notes from behind bars*. K.: DUH I LITERA (in Ukrainian).

Cheremnykh, I. (2022). Anti-crisis tools for management of creative industries specialists during the educational process. *Naukovi Perspektyvy [Scientific Perspectives]*, 8(26), 227-243. Retrieved from: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-8\(26\)](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-8(26)) (in Ukrainian).

Dzholos, O. (2022). Foreign broadcasting of Ukraine in the conditions of the information war. *Visnyk Nauky ta Osvity [Bulletin of Science and Education]*, 1(1), 128-137. Retrieved from: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2022-1\(1\)-128-137](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2022-1(1)-128-137) (in Ukrainian).

Eco, U. (2011). *Confessions of a young novelist*. Harvard University Press. Retrieved from: <https://doi.org/10.4159/harvard.9780674060876>.

Fedorchuk, L. (2022). Criteria for choosing the first job in TV and radio journalism: a survey of students. *Naukovi Zapysky Instytutu Zhurnalistyky [Scientific Notes of Institute of Journalism]*, 2 (81), 136-142. Retrieved from: <https://doi.org/10.17721/2522-1272.2022.81.10> (in Ukrainian).

Frankl, V. (2020). *Man's search for meaning. A psychologist experiences the concentration camp*. Book club "Family Leisure Club" (in Ukrainian).

Goian, O., Goian, V., & Biletska, T. (2021). Management priorities of audiovisual student projects during the COVID-crisis. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, 16 (10), 35-53. Retrieved from: <https://doi.org/10.3991/ijet.v16i10.19679>.

Khomenko, I. & Fomenko, V. (2022). The ambivalence of war: a social researchers' view. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*, 6(50), 121-134. Retrieved from: <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.6.20>.

Goian, O., Khomenko, I., Fomenko, V., & Mylenka, L. (2022). *Organization of journalism education in extreme conditions, XIII international conference, 2022, Konin – Uzhhorod – Przemysł – Kherson*. Retrieved from: chrome-extension://efaidnbmnnpkajpcglclefindmkaj/https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/45823/1/Rozwoj_25.10.2022_zbirnyk.pdf (in Ukrainian).

Goian, V. (2011). *Journalist creativity on TV: a monograph*. K.: Kyiv University Publishing and Printing Center (in Ukrainian).

Gresko, O., & Grabazhey, T. (2021). Socio-political broadcasting on the UA-TV channel: The First as a tool of effective journalism. *Derzhava ta Rehiony. Seriya: Sotsialni Komunikatsii [State and Regions. Series: Social Communications]*, 1, 37-42 (in Ukrainian).

Hegel, G. (2004). *Phenomenology of spirit*. Kyiv, Solomiya Pavlychko "OSNOVY" Publishing House (in Ukrainian).

Heisenberg, W. (1958). *Physics and philosophy. The revolution in modern science*. New York: Happer & Brothers Publishers. Retrieved from: <https://www.pdfdrive.com/physics-and-philosophy-the-revolution-in-modern-science-e185068815.html>.

Nabusko, V. (2017). *Mass communication links in the conditions of transit Ukrainian society, International scientific and theoretical conference "Globalized world: tests of human existence", October 6-7, 2017*, Zhytomyr: O. O. Evenok Publishing House (in Ukrainian).

Nahorniak, M. (2022). Comprehension of profession: methodology of laboratory classes from practically-oriented courses under distance learning (on the example of discipline "Radio production"). *Visnyk Lvivskoho Universytetu. Seriya Zhurnalistyka [Visnyk of the Lviv University. Series Journalism]*, 51, 225-238. Retrieved from: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/article/view/11412> (in Ukrainian).

Platon (2000). *State*. K.: Osnovy (in Ukrainian).

Popper, K. (1994). The open society and its enemies. *The high tide of prophecy: Hegel, Marx, and the aftermath (Vol. II.)*. Trans. from English Oleksandr Butsenko. K.: "Basics" (in Ukrainian).

Renska, G. (2018). Problematic aspects of broadcasting of student and professional audiovisual mass media. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, 58–62.

Sashchuk, G., & Rykhlik, V. (2022). The information component of Russia's hybrid war against Ukraine. *Politolohichniy Visnyk: Zbirnyk Naukovykh Prats [Political Science Bulletin: a Collection of Scientific Papers]*, 89, 142-155. Retrieved from: <https://doi.org/10.17721/2415-881x.2022.89.133-146> (in Ukrainian).

Torbert, W. R. (2001). The practice of action inquiry. In P. Reason & H. Bradbury (Eds.), *Handbook of Action Research*, 1-22. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/247951312_The_Practice_of_Action_Inquiry.

Yelisovenko, Y., Nahorniak, M., & Synchak, B. (2022). Media activity and respondents' attitude to Ukrainian television and radio analytics. *Communications and Communicative Technologies*, 22, 71-86. Retrieved from: <https://doi.org/https://doi.org/10.15421/292208>

Submitted 19.04.2023

Список літератури

«Актуальні проблеми медіапростору» (2023). V Всеукраїнська науково-практична конференція, Київ, Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка (6 квітня 2023 р.) Отримано з <http://journ.univ.kiev.ua/nauka1/06042023-2>.

Андрющенко, М. (2021). Мистецька тележурналістика: особливості відображення критичного мислення на екрані / Кафедра мого успіху : до 50-річчя кафедри телебачення і радіомовлення : навчальний посібник / ред.-упоряд., загал. ред. О. Я. Гояна. Київ : Інститут журналістики, 2021. 170 с.

Bertalanffy, L. (1969). *General System Theory. Foundation, Development, Applications*. University of Alberta Edmonton, Canada; New York: George Braziller, Inc. 289 p.

Bettelheim, B. (1979). *Surviving & other essays*. New York: Alfred A. Knopf, 1979. First Edition; First Printing. Hardcover. 432 pages.

Bohr, N. (1963). *Atomic physics and Human Knowledge. Essays 1958-1962*. New York, London, Interscience Publisher a division John Wiley and Son, 100 p. https://www.academia.edu/35194826/_Niels_Bohr_Essays_1958_1962_Atomic_Physics_And_human_knowledge

Eco, U. (2011). *Confessions of a Young Novelist*. Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/harvard.9780674060876>

Goian, O. Goian, V. Biletska T (2021). Management Priorities of Audiovisual Student Projects During the COVID-Crisis/ *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)* Vol 16, No 10, May 2021. P.35-53. DOI/<https://doi.org/10.3991/ijet.v16i10.19679>

Хоменко, І. Фоменко, В. (2022). Амбівалентність війни: погляд соціальних дослідників. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*, 2022. № 6(50). p. 121-134. DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.6.20>

Гоян О., Хоменко І., Фоменко В., Миленка Л (2022). Організація журналістської освіти в екстремальних умовах... *Rozwój nowoczesnej edukacji i nauki – stan, problemy, perspektywę. Utylitarne wartości badań naukowych. Materiały XIII Międzynarodowej Konferencji Naukowo-Praktycznej 25 października 2022 roku* Конін – Ужгород – Перемишль – Херсон. Отримано з Chrome extension:

//efaidnbmnnnibpcajpcgiclfndmkaj/https://dSPACE.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/45823/1/Rozwoj_25.10.2022_zbirnyk.pdf

Heisenberg, W. (1958). *Physics and Philosophy. The Revolution in Modern Science*. New York: Harper & Brothers Publishers. 206 p. <https://www.pdfdrive.com/physics-and-philosophy-the-revolution-in-modern-science-e185068815.html>

Torbert, W. (2001). *The Practice of Action Inquiry*. Отримано з https://www.researchgate.net/publication/247951312_The_Practice_of_Action_Inquiry

Yelisovenko, Y., Nahorniak, M., & Synchak, B. (2022). Медійна активність та ставлення респондентів до української телерадіоаналітики. *Communications and Communicative Technologies*, (22), 71-86. <https://doi.org/https://doi.org/10.15421/292208>

Боецій, С. (2002). *Розрада від філософії*. Київ: Основи, 2002. 146 с.

Бонгеффер, Д. (2018). *Спротив і покора. Листи і нотатки з-за ґрат / Пер. з нім. Ксенії Дмитренко*. Київ: Дух і Літера, 2018. 832 с.

Гегель, Г. (2004). *Феноменологія духу*. (Переклав з німецької Петро Тарашук, Науковий редактор перекладу доктор філософських наук Юрій Кушаков). Київ: ОСНОВИ. 549 с.

Гоян, В. (2011). *Журналістська творчість на телебаченні: Монографія*. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. 319 с.

Гресько, О., Грабажей, Т. (2021). Суспільно-політичне мовлення на телеканалі UA : Перший як інструмент дієвої журналістики. *Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації*. 2021. № 1. С. 37-42.

Джолос, О. (2022). Іномовлення України в умовах інформаційної війни. *Вісник науки та освіти*. 2022. № 1(1) с.128-137. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2022-1\(1\)-128-137](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2022-1(1)-128-137).

Набруско, В. (2017). Масово-комунікаційні зв'язки в умовах транзитного українського суспільства. In: *Глобалізований світ: випробування людського буття*. Міжнародна науково-теоретична конференція, 6-7 жовтня 2017 року, Житомир : Євенок О. О.

Нагорняк, М. (2022). Осягнення професії: методика проведення лабораторних занять із практично орієнтованих курсів за умов дистанційного навчання (на прикладі дисципліни «Радіовиробництво»). *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*. 2022. Вип. 51. С. 225–238. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/article/view/11412>

Платон (2000). *Держава / пер. З дав.-гр. Д. Коваль*. Київ : Основи, 2000. 355 с.

Поппер, К. (1994). *Відкрите суспільство та його вороги. Т. II. Спалах пророцтва: Гегель, Маркс та послідовники / Пер. з англ. Олександр Буценко*. Київ: Основи. 494 с.

Ренська, Г. (2018). Проблемні аспекти мовлення студентських та професійних аудіовізуальних ЗМІ. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. 2018. С. 58–62.

Сашук, Г., Рихлік, В. (2022). Інформаційний складник гібридної війни Росії проти України. *Політологічний вісник: збірник наукових праць*. Київ: Вадекс. Вип.89. С. 142-155. DOI: <https://doi.org/10.17721/2415-881x.2022.89.133-146>

Федорчук, Л. (2022). Критерії вибору першого місця роботи в теле- і радіожурналістиці: опитування студентів. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2022, т. 2 (81) С. 136-142. <https://doi.org/10.17721/2522-1272.2022.81.10>

Франкл, В. (2020). *Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі?* Харків : Клуб Сімейного Дозвілля. 160 с.

Черемних, І. (2022). Антикризисні інструменти управління фахівцями креативних галузей під час освітнього процесу. *Наукові перспективи*. N 8(26) 2022. 227-243 с. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-8\(26\)](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-8(26))

Надійшла до редакції 19.04.2023